

uskonnon paikasta nyky-yhteiskunnassa, ja toiseksi siitä, että parhaimmillaan uskonnontutkimus on aina myös yhteiskunnallisten, kulttuuristen ja – Farrisia seuraten – taloudellisten kontekstien tutkimusta ja tuntemusta.

Titus Hjelm, TT
Uskontotieteen
apulaisprofessori
Helsingin yliopisto

MINNA HEIMOLA
Raamattu ja rasismi.
Suomen eksegeettisen
seuran julkaisuja 111.
Helsinki 2016. 135 s.

Minna Heimolan tietokirja *Raamattu ja rasismi* on ilmestymisensä jälkeen tullut vain entistä ajankohtaisemmaksi. Fundamentalistikristittyjen ja äärioikeiston tiivistynyt yhteys on huomioitu sekä Suomessa että muualla maailmassa. Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa on keväällä 2019 keskusteltu piispa Laajasalon päätöksestä kutsua Jussi Halla-aho Kirkkopäiville ja seurattu kiistaa siitä, kelpaako saamelainen joiku kirkkotilassa esitettäväksi. Rasismi linkittyy kristinuskoon monilla tasoilla ja Heimola tarttuu teoksellaan äärimmäisen vakavaan ja tärkeään aiheeseen, joka on suomalaisessa kirkollisessa keskustelussa jäänyt paitsioon. Myös suomalaisessa uskonnontutkimuksessa rasismien ja kristinuskon suhdetta on tutkittu vasta varsin vähän. Poikkeuksen tekee esimerkiksi kirjallisuudentutkija Olli Löytty, joka on käsitellyt suomalaista lähetyssajattelua jälkikolonialisen kritiikin kautta. Heimolan teos ei

ole hänen omaa tutkimustaan, vaan tietokirja, jossa hän esittelee suomalaisille lukijoille keskustelua Raamatun ja rasismien suhteesta.

Eksegeettinä Heimola on valinnut näkökulmakseen Raamatun vaikutushistorian ja käsittelee tekstien syntyhistoriaa vain valikoiden ja tarpeen mukaan. Näkökulmavalinta on perusteltu ja niveltää onnistuneesti yhteen eri teemoja käsittelevät luvut. Kautta linjan Heimola korostaa raamatuntutkinnan monitahoisuutta: Raamattua on käytetty sekä rasismien ja sarron puoltamiseen että purkamiseen. Eri positioista ja konteksteista käsin on samaa Raamattua lukemalla päädytty hyvin erilaisiin tulkitoihin. Raamatulla on perusteltu sekä orjakauppaa että orjuuden lakkauttamista, luotu apartheidjärjestelmän oikeutusta ja taisteltu sitä vastaan. Heimola painottaa vahvasti myös tulkitsijan eettistä vastuuta, jota yksikään Raamatun lukija tai kuulija ei pääse pakoon.

Raamattu ja rasismi on hyvin tiivis teos. Siinä on johdannon ja epilogin lisäksi kahdeksan lyhyttä lukua, joissa käydään läpi erilaisia tapauksia Raamatun vaikutushistoriasta. Johdantoa seuraava luku käsittelee antiikin Kreikan suhtautumista mustuuteen ja Raamatun mainitsemia mustia ihmisiä tai tarkemmin henkilöitä, joiden on tulkittu olevan mustia afrikkalaisia. Luvussa Heimola osoittaa, kuinka moni kolonialismin käyttöön valjastettu stereotyyppinen ja rasistinen konstruktio on perintöä jo antiikin ajalta, esimerkiksi afrikkalaisten esittäminen korostuneen seksuaalisina olentoina.

Seuraavaksi Heimola siirtyy Haamin kiroukseen ja esittelee erilaisia tapoja, joilla Raamattua on tulkittu suhteessa orjuuteen. Tulkinta Haamin mustuudesta oli

yksi peruste, jolla orjuus nähtiin Jumalan säättämänä. Nykytiedon valossa oletus Haamin mustaishoisuudesta perustuu kielelliseen väärinkäsitykseen.

Luvussa Raamatun ja apartheidin suhteesta Heimola näyttää, kuinka Raamattua käytettiin oikeuttamaan apartheidjärjestelmän synty ja ylläpito. Reformoidun teologian opilliset korostukset vaikuttivat tulkintaan Raamatusta ja mahdollistivat käsityksen, jonka mukaan on Jumalan tahdon mukaista, että eri kansat elävät erillään. Keskeisiä kohtia apartheidin oikeutukselle olivat kertomus Babylonin tornista ja sen rinnalla luettu Apostolien tekojen kuvaus ensimmäisestä helluntaista. Apartheidia vastustamaan noussut musta teologia tulkitsi ennen muuta luomiskertomuksia yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Luomisen perusteella jokainen ihminen on Jumalan kuva, mistä seuraa oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon vaatimus. Heimola keskustelee lyhyesti myös Raamatun merkityksestä Etelä-Afrikan Totuus- ja sovintokomissiolle.

Mustaa teologiaa Heimola käsittelee lähinnä Yhdysvaltojen kontekstissa esitellen erilaisia mahdollisuuksia tulkita Raamattua sarron kokemuksesta käsin vapauttavana tekstinä. Amerikan alkuperäiskansojen kolonisaatiota koskeva luku näyttää, kuinka narratiivi ”luvatusta maasta” nähtiin suhteessa Amerikkaan. Valloittajien näkökulmasta alkuperäiskansat olivat kuin kanaanilaiset, jotka oli Jumalan lupauksen varassa sallittua työntää syrjään ”uuden maailman” rakentamisen tieltä. Tässä luvussa Heimola kuvaa lähinnä eurooppalaisten lukutapoja ja alkuperäiskansojen omat tulkinnat saavat vain vähän tilaa.

Käsitellessään raamatuntulkintojen suhdetta antisemitismiin Heimola avaa muita lukuja enemmän myös tekstien syntykontekstia ja varhaiskristillisten yhteisöjen kipeää suhdetta juutalaisuuteen osoittaen myös eroja Raamatun eri kirjojen välillä. Luvussa Heimola esittelee paitsi antisemitismin juuria Raamatussa myös sionistista raamatuntulkintaa ja toisaalta palestiinalaisen vapautuksen teologian vastausta siihen.

Toiseksi viimeisessä luvussa Heimola käsittelee Yhdysvalloissa vaikuttavia valkoista ylivaltaa korostavia liikkeitä – kuten Aryan Nation ja Ku Klux Klan – ja niiden raamatuntulkintaa, jolle keskeistä on valkoisen rodun ylivoimaisuus luomisesta lähtien ja sen rooli Jumalan valittuna kansana. Toinen esimerkki yhdysvaltalaisen uskonnollisten liikkeiden suhtautumisesta rotuun on Jehovan todistajien korostus eri ihmisryhmien välisestä harmoniasta ja tasa-arvosta yhtenä merkinä Jumalan tuhatvuotisesta valtakunnasta. Tässä maailmassa toistuva rasismi on merkki synnistä ja langenneisuudesta, joka tulevas-
sa ajassa korjataan.

Suomalaisesta kontekstista Heimola on valinnut esimerkeiksi venäläisiin kohdistuvan vihan, jota perusteltiin Raamatulla vielä toisen maailmansodan aikaan ja saamelaisten kolonisaation, jossa erityisesti Raamatun varoitus epäjumalien palvonnasta oli merkittävässä roolissa. Suomen kontekstiin suoraan liittyvät esimerkit on yhdistetty samaan lukuun, mikä osaltaan kertoo siitä, kuinka vähäistä aiheeseen liittyvä suomalainen tutkimus on.

Johdantoluvun rasismien määritelmästä käytävä keskustelu jää valitettavasti ohueksi. Heimola liikkuu epämääräisissä vesissä

puhuessaan vähemmistöjen ennakkoluuloista valtaväestöä kohtaan rasismina. Tällaisessa lähestymistavassa sivuutetaan sitä problematiikkaa, jota keskusteluun niin sanotusta käänteisestä rasismista liittyy ja ohitetaan rasismien määritelmään keskeisesti liittyvä valta-asetelmien analyysi. Ajatus, jonka mukaan satunnaiset valtaväestöön kohdistuvat ennakkoluulot olisivat rinnastettavissa vähemmistöihin kohdistuvan systemaattisen ja rakenteellisen rasismien kanssa, ohittaa historiallisen kontekstin ja sen, kuinka rasismi rakentuu historiallisten kerrostumien päälle. Perusteellisempi keskustelu rasismista olisi luonut tarpeellista taustaa kirjan luvuille ja sen esittelemälle tutkimukselle ja haastanut lukijaa itsereflektioon. Heimolan käyttämä terminologia on osin vanhentunutta, esimerkiksi hänen puhuessaan kolmannen maailman teologioista.

Läpi kirjan Heimolan ilmaisu on erinomaisen selkeää, tiivistä ja yleistajuista. Raamattu ja rasismi sopii siksi laajan lukijakunnan käyttöön. Kirjan ensimmäinen painos tuli nopeasti loppuunmyydyksi, mikä on hieno osoitus suuren yleisön kiinnostuksesta aiheesta käsittelevää teologista tietokirjaa kohtaan. Heimola itse näkee kirjansa keskustelunavauksena, joka toivottavasti sysää muitakin tarttumaan aiheeseen. Toivon samaa. Erityisen kipeästi tarvittaisiin tutkimusta rasismien ja kristinuskon suhteesta suomalaisessa kontekstissa.

Lotta Gammelín, TM
Tohtorikoulutettava
Centre for Theology and Religious Studies
Lundin yliopisto

HEIKKI PESONEN, TUULA SAKARANAHO JA SINI PAUKKUNEN (TOIM.).

Uskonto ja maailmanpolitiikka.
Helsinki: Gaudeamus 2019.
365 s.

Maailmanpolitiikan näyttämöllä uskonnoilla on aina ollut merkittävä rooli. Tämä näkyy muun muassa Yhdysvaltojen sisä- ja ulkopoliitikassa, Isisin nousussa tai Myanmarin buddhalaisnationalismissa. Sen vuoksi on yllättävää, että edellinen maailmanpolitiikka ja uskontoja käsittelevä teos on kahdenkymmenen vuoden takaa. Kahdessa vuosikymmenessä maailma on ehtinyt muuttua, samoin uskonnon ja politiikan asetelmat. Viime vuonna julkaistu teos *Uskonto ja maailmanpolitiikka* on osa ulkoministeriön rahoittamaa *Uskonnot maailmanpolitiikan näyttämöllä* -hanketta, joka toi yhteen ulkoministeriön ja yliopiston työntekijät.

Uskonto ja maailmanpolitiikka -teos tuo esimerkitapausten avulla esille, millä tavalla uskonto kytkeytyy globaalisti erilaisiin yhteiskunnallis-poliittisiin murrostilanteisiin. Kirjoittajina on iso liuta asiantuntijoita, joiden omat alat vaihtelevat uskontotieteestä politiikan tutkimukseen. Kirjan ovat toimittaneet Helsingin yliopiston uskontotieteen yliopistonlehtori Heikki Pesonen, professori Tuula Sakaranaho sekä lähetysneuvos Sini Paukkunen ulkoministeriön suunnittelu- ja tutkimusyksiköstä.

Kirja jakautuu kolmeen pääosioon. Ensimmäisessä osassa käsitellään maailmanpolitiikan kannalta keskeisiä kansainvälisiä toimijoita. Toisessa osassa paneudutaan Lähi-idän tilanteeseen ja